

Голові
разової спеціалізованої вченої ради
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»
д.і.н., професору
Є. І. Бородіну

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора наук з державного управління, професора Акімової Людмили Миколаївни на дисертацію Бойко Наталії Олександрівни «Право людини на судовий захист: публічноуправлінський аспект», подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

1. Актуальність теми дисертації, зв'язок з науковими програмами, темами

Тема дисертаційного дослідження Н. О. Бойко присвячена вирішенню важливої проблеми теорії публічного управління – дослідженню теоретико-методологічних засад, тенденцій розвитку та особливостей публічноуправлінської діяльності в забезпеченні права людини на судовий захист. Указана сфера наукового аналізу є безперечно актуальною як із теоретичної, так і з практичної точки зору, адже в сучасних умовах особливого значення набуває становлення національної моделі органів судової влади, забезпечення публічно-управлінської діяльності в умовах зовнішніх викликів, а публічноуправлінська діяльність у системі правосуддя є важливим елементом функціонування Української держави.

Незважаючи на значну кількість досліджень із питань діяльності органів судової влади, дослідження діяльності таких органів з позиції функціонального призначення є недостатнім саме з позиції спеціальності «Публічне управління та адміністрування» і саме тому дисертація Бойко Н. О. спрямована на аналіз закономірностей і тенденцій розвитку як самої системи органів судової влади через призму захисту прав людини, так і засад удосконалення публічноуправлінської діяльності в такій системі.

Актуальність дисертаційної роботи визначається потребою комплексного вирішення проблемних питань у межах національної концепції досягнення цілей сталого розвитку України до 2030 року, запропонованої на нинішньому етапі державотворення Президентом України.

У зв'язку з цим значно збільшується роль і значення наукових розробок щодо природи та значення органів системи правосуддя, раціоналізація правотворчості у цій сфері, забезпечення відповідного рівня

публічноуправлінської діяльності в системі органів судової влади.² Проблематика такої діяльності, її стадій є надзвичайно широкою і включає в себе достатньо великі за обсягом блоки наукових знань. З одного боку, це не сприяє виробленню єдиної концепції публічноуправлінської діяльності, а з іншого – така багатоманітність поглядів, підходів, видів наукових досліджень дає поштовх для прогресивного розвитку науки і, водночас, надає змогу здобути практичне спрямування науковим доробкам молодих вчених. На нашу думку, наукові дослідження в зазначеній сфері безпосередньо пов'язані з результативністю судового захисту прав людини. Так, досить часто причиною недосконалості відповідних проектів нормативно-правових актів стає відсутність належного наукового забезпечення публічноуправлінської діяльності у сфері правосуддя.

Відповідно, дисертаційне дослідження Н. О. Бойко «Право людини на судовий захист: публічноуправлінський аспект» є актуальним, оскільки вирішує важливе завдання спеціальності «Публічне управління та адміністрування» – дослідження теоретико-методологічних засад публічного управління як цілеспрямованого впливу держави на стан і розвиток суспільних процесів та відносин з метою досягнення цілей реалізації функцій держави через діяльність органів державної влади та в межах визначених законом повноважень органів місцевого самоврядування.

Крім того, сучасна модель публічноуправлінської діяльності органів системи правосуддя має базуватися на суспільному сприйнятті базових європейських цінностей. Необхідно сформулювати таку парадигму держави, яка б була націлена на забезпечення прав людини в діяльності органів державної влади.

Зазначене визначає актуальність дисертаційної роботи Н. О. Бойко, постановку мети роботи та завдань задля її досягнення. Дисертаційне дослідження виконане у межах теми науково-дослідної роботи Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України у межах науково-дослідної теми «Еволюція інститутів і форм публічного управління: теоретико-методологічні засади» (державний реєстраційний номер 0118U006488). Особистий внесок автора полягає в обґрунтуванні публічноуправлінської діяльності в системі органів правосуддя та відповідно, забезпеченні права людини на судовий захист. Все це визначає актуальність дисертаційного дослідження Н. О. Бойко «Право людини на судовий захист: публічноуправлінський аспект».

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дисертаційна робота характеризується структурністю, логічністю викладу та аналізу тематики дослідження, належним обґрунтуванням висновків і пропозицій. За результатами проведеного аналізу, мети дисертаційного дослідження, яка полягає у розробці напрямів реалізації публічноуправлінської діяльності в системі органів правосуддя в Україні

шляхом об рунтування теоретичних положень та практичних рекомендацій, що спрямовані на реальні трансформаційні зміни публічного управління в сучасних умовах державотворення, у тому числі щодо забезпечення прав людини. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають вимогам до такого виду досліджень. високий рівень об рунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність забезпечені:

науково правильним вирішенням автором дисертації комплексу наукових завдань, що сприяло реалізації мети дисертаційного дослідження, розробці та запровадженню в науковий обіг структурної схеми дослідження діяльності системи органів правосуддя, на основі власного дослідницького алгоритму;

використанням масштабної джерельної бази за темою дисертації і достатнім масивом аналітичних даних з проблематики захисту прав людини;

відповідністю предметної спрямованості дисертаційного дослідження предмету спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»;

довідками про впровадження та апробацію отриманих у процесі дослідження наукових результатів за темою дисертації.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна дисертації характеризується розробкою автором теоретико-методологічних засад формування сучасної наукової концепції забезпечення права людини на судовий захист у системі публічного управління, шляхом формування організаційних та інституціональних засад забезпечення права людини на судовий захист в системі публічного управління в умовах системних реформ в Україні.

Найважливіші наукові результати, що характеризують новизну і розкривають логіку та зміст дисертаційної роботи, полягають у тому, що:

у перше:

здійснено дослідження базових засад захисту прав людини в системі органів державної влади в Україні через комплекс функцій держави як теоретико-методологічної проблеми науки державного управління, й на цій основі запропоновано концептуалізувати трикомпонентну модель забезпечення права на судовий захист на основі парадигми відновлюваності, що являє собою інтегрований підхід до поняття відновлюваності із позицій інституціонального підходу, визначено підходи до формування системи правосуддя в контексті суспільного змісту публічного управління, розкрито сучасний стан та особливості нормативно-правового забезпечення публічноуправлінської діяльності в системі органів правосуддя, організаційно-правового спрямування модернізації державного механізму правозахисту як напряду публічноуправлінських трансформацій; запропоновано концепцію захисту прав і свобод людини як соціального ресурсу (концепція соціального ресурсу,); а також запропоновано теоретичну концепцію відновлюваного права на судовий захист (renewable right to judicial protection);

удосконалено:

– напями й перспективи впровадження європейського й національного досвіду у сфері захисту прав людини в практику публічного управління в Україні й на підставі цього встановлено напями та інституціональні форми функціонування спеціальних механізмів публічного управління у сфері судового захисту прав людини, а також розмежовано поняття «органи правосуддя», «органи судової влади» та «судові органи» з позицій концепту правозахисту, наведено авторську практичну модель формування національного механізму публічного правозахисту, розроблену на основі аналізу національного досвіду модернізації публічного управління;

– методологічні підходи щодо забезпечення раціонального змісту діяльності органів судової влади в демократичній державі в умовах трансформаційних змін, що базується на методах, способах, принципах і механізмах прийняття публічноуправлінських рішень щодо діяльності суб'єктів та об'єктів публічного управління у сфері захисту прав людини, на зарубіжному досвіді конституювання правозабезпечувальних механізмів; на цій основі пропонується наукова позиція щодо активного права на судовий захист (АПС – активне право на суд; Right to judicial protection – RJP) як права людини на власний розсуд і за власною волею визначати ступінь застосування і ступінь порушення конституційних прав і свобод на основі норм національного законодавства на основі природних прав людини;

– наукові підходи щодо гуманізаційного контексту конституційної реформи у сфері правосуддя та розвитку ціннісної компоненти конституційних змін 2016 року в Україні, особливостей реалізації права на судовий захист в умовах правового режиму воєнного стану відповідно до ідеологемі «закони і звичаї війни», й на цій основі запропоновано авторська теоретична концепція гарантування державою права на судовий захист в особливих умовах, що базується на судово-правовому консенсусі в системі суспільних відносин;

набули подальшого розвитку:

– сучасні концепти внутрішнього змісту права на судовий захист як теоретико-методологічного принципу державного управління, класифікації внутрішньоінституціональних принципів захисту прав людині органами та установами судової влади, формування інститутів у системі органів судової влади, що дозволило запропонувати теоретичну модель взаємозв'язку між наукою державного управління та права на судовий захист як суспільним феноменом, детермінованим позитивним правом, при цьому така модель може бути використана для аналізу та прогнозування впливу змін у правозахисті на сутнісну оцінку трансформації системи державного управління.

– тлумачення базових функцій держави в умовах цивілізаційних викликів сьогодення у контексті конституційних змін та деформації усталених зав'язків в системі державного управління, що знайшло свій прояв в запропонованій механізмі публічного правозахисту, який поєднує державні, суспільні та приватні інститути; при цьому такий механізм відповідає європейській ідеологемі доступності правосуддя; на цій основі розроблено практичну

модель формування національного механізму публічного правозахисту, який поєднує державні, суспільні та приватні інститути; при цьому такий механізм відповідає європейській ідеологемі доступності правосуддя;

напрями та практичні заходи з розбудови ефективної системи державного гарантування прав людини на судовий захист в умовах зовнішніх викликів, які орієнтовані на імплементацію європейського юридичного сервісного механізму, що базується на європейських стандартах демократії, принципі пропорційності, базових європейських цінностях й на цій основі об'рунтовано авторську концепцію публічноуправлінського механізму «flexible law» у сфері забезпечення права на судовий захист.

міст дисертаційної роботи та наукових публікацій Н. О. Бойко за темою дисертаційного дослідження засвідчують належний рівень об'рунтованості і достовірності отриманих наукових результатів та зроблених висновків і пропозицій. На це вказує дотримання здобувачем методик їх отримання, ретельний аналіз значних обсягів наукової та нормативно-правової інформації за темою дослідження, застосування системи загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, що було науково об'рунтованим та доцільним для вирішення завдань дослідження.

Дисертаційне дослідження відповідає напрямам спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»: сутність і зміст, основні категорії, поняття, методологія та принципи державного управління; закономірності, особливості, тенденції та основні чинники державотворення та державного управління; доктрини, концепції, теорії державного управління, світові тенденції їх розвитку та порівняльний аналіз; державне управління як система; реформування державного управління; аналіз і адаптація зарубіжного досвіду. Дисертація відповідає формулі спеціальності в аспекті розвитку правосуддя через сприйняття базових європейських цінностей.

4. Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях

результати дисертаційного дослідження Н. О. Бойко висвітлені дисертанткою у 6 наукових статтях, 13 матеріалах конференцій, навчальних виданнях, із яких: 2 статтей у провідних наукових фахових виданнях України, 2 статтей у наукових виданнях зарубіжних держав з напряму, за яким підготовлено дисертацію; 1 стаття – у інших виданнях, 1 стаття в зарубіжних наукових виданнях, що індексуються в наукометричній базі Web of Science. опублікованих працях розкрито основні положення дисертації, що становлять наукову новизну і винесені на захист. І кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам ОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і надають авторові право публічного захисту дисертації. Детальний аналіз представленого рукопису дисертації та наукових публікацій дає підстави констатувати ідентичність публікацій дисертанта і основних положень дисертацій.

5. Практична значення і впровадження результатів дисертаційного дослідження

Наукове значення роботи полягає у тому, що вона є першим дослідженням у вітчизняній науці з публічного управління та адміністрування у напрямі розроблення концептуальних ідей і практичних рекомендацій з трансформації публічного управління через призму захисту прав людини. Розроблені у дисертації теоретичні підходи до аналізу проблеми, категоріальний апарат, основні ідеї та висновки можуть бути використані у науково-дослідній роботі і стати підґрунтям для подальших наукових досліджень у напрямі забезпечення реалізації правової реформи.

Практичне значення роботи полягає в розробці теоретико-методологічних та практично-прикладних положень, викладених у пропозиціях, що можуть бути реалізованими та становити основу системи публічного управління в забезпеченні раціонального змісту діяльності органів судової влади з метою захисту конституційних прав людини.

Наукові рекомендації, висновки, пропозиції дисертації були враховані і використані при розробці пропозицій щодо діяльності органів судової влади та впроваджуються в діяльності Третього апеляційного адміністративного суду (довідка про впровадження № 01/30/23 від 01.08.2023 року). Запропоновані висновки та результати дослідження були враховані у діяльності Дніпропетровського окружного адміністративного суду (довідка про впровадження від 11.10.2023).

6. Дискусійні положення та зауваження до змісту та оформлення дисертації

Поряд із загальною позитивною оцінкою дисертації потрібно відзначити, що робота не позбавлена окремих недоліків, мають місце дискусійні положення та окремі зауваження, які полягають у наступному.

1. Згідно з вимогами до дисертаційних досліджень та напрямками галузі знань «Публічне управління та адміністрування» у роботі здійснено досить ґрунтовний аналіз теоретико-методологічних засад забезпечення публічноуправлінської діяльності в системі органів правосуддя, у тому числі, в історичній ретроспективі. За такого підходу дисертант частково обмежує рекомендації по впровадженню результатів дослідження теоретичними складниками, не завжди екстраполює власні наукові розробки на функціональні зміни в діяльності органів державної влади. Так, позитивно оцінюючи наукову новизну дисертаційної роботи, разом з тим, не до кінця зрозумілим є композиція аналізу діяльності органів судової влади та загального реформування в системі органів державної влади. Так само науково правильно встановлені та наведені основні складники формування та реалізації концепції правозахисту в Україні, проте важливі висновки дисертантом подані в описовому плані, і поверхово наведені у загальних висновках роботи.

2. Аналізуючи проблему забезпечення ефективності публічноуправлінської діяльності в зарубіжних країнах (переважно, країн-

членів ЄС) та визначаючи відповідні тенденції, автору слід було б не лише виокремити систему пріоритетів захисту прав людини у досліджених країнах, в рамках якої здійснюються пошуки найбільш наближених (у правовому розумінні) моделей правозахисту, а перш за все звернути увагу на переваги й ризики, які необхідно враховувати при використанні європейського досвіду в сучасній вітчизняній управлінській практиці. Дисертантка правильно побудувала алгоритм дослідження проблеми імплементації зарубіжного досвіду, проте невиправдано перевантажила текст теоретичними положеннями науки державного управління, що частково зменшило у 2 та 3 розділах практичний характер пропозицій та рекомендацій.

3. У третьому розділі автор акцентує увагу на необхідності дотримання стандартів концепції належної правової процедури, що є підґрунтям для судового захисту прав людини. Ми підтримуємо такий дослідницький підхід дисертанта. Водночас, недостатнім є комплексний публічноуправлінський підхід до формування взаємозв'язку між концепцією *due process of law* та самого права людини на судовий захист. Варто було у третьому розділі не лише описово подати авторську позицію, а розгорнути більш детально авторську трактовку публічноуправлінського змісту належної правової процедури, приділити більше уваги чинникам розвитку спеціальних механізмів реалізації права на судовий захист, про які автор пише дотично.

4. У дисертаційному дослідженні Н. О. Бойко пропонує ціннісно-безпекову парадигму публічноуправлінської діяльності у сфері забезпечення прав громадян на судовий захист, наводить напрями удосконалення нормативно-правового регулювання такої діяльності в умовах модернізації публічного управління в Україні, й при цьому дисертантці вдалося залишитися в межах предметного поля публічного управління. Разом з тим, варто було більше місця у тексті роботи приділити аналізу розроблених і наведених теоретичних концептів, таких як розвиток моделі публічноуправлінської діяльності в системі правосуддя, адже важливо не тільки структурувати матеріал та запропонувати власне вирішення проблеми публічноуправлінської діяльності, а й розширити наявне поле дослідження галузі публічного управління та адміністрування. Наведені моделі потребували більшої аргументації та обґрунтування доцільності впровадження.

Висловлені зауваження та дискусійні положення мають в основному рекомендаційний характер для подальшого розширення досліджень цього наукового напрямку. Вони не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, її теоретичну та практичну значущість.

7. Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Висловлені зауваження та пропозиції мають в основному рекомендаційний характер, не знижують загальної позитивної оцінки та значущості дисертаційної роботи Бойко Наталії Олександрівни, яка в межах визначених автором цілей і завдань є цілісним, завершеним дослідженням важливої актуальної проблеми. Винесені на захист нові положення, висновки

та рекомендації є достовірними, а сформована наукова новизна логічно розкривається в роботі. Рівень дисертаційного дослідження та його практична спрямованість свідчать про наукову зрілість здобувача. Основні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи обґрунтовані, мають теоретичне та практичне значення для розвитку галузі знань «Публічне управління та адміністрування».

Актуальність обраної теми дослідження, належний науково-теоретичний рівень, аргументованість і достовірність отриманих висновків та рекомендацій, ступінь обґрунтованості наукової новизни, теоретична і практична значущість, стиль викладення матеріалу та оформлення рукопису дають підстави зробити висновок, що дисертаційна робота на тему «Право людини на судовий захист: публічноуправлінський аспект» за своїм змістом, науковою новизною і прикладною цінністю відповідає спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» та вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019)», а її автор, Бойко Наталія Олександрівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

доктор наук з державного управління,
професор,
заслужений працівник освіти України
заступник Голови
Національного агентства кваліфікацій

Л. М. Акімова